

Nr 3.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

Till konstitutionsutskottets handläggning ha båda kamrarna den 29 januari 1949 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 13, däri Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Inledning.

Kyrkomötets befogenheter äro fastställda dels i regeringsformen och dels i kyrkomötesförordningen (KMF). Enligt 9 § KMF äger allmänt kyrkomöte upptaga kyrkliga mål som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes. Mötet äger dock ej att, utöver vad i grundlag medgivits, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskingar att hos Konungen anmälas. De grundlagsbestämde befogenheterna angivas i regeringsformen §§ 87, 88 och 114. Enligt 87 § erfordras för stiftande, ändring eller upphävande av kyrkolag samtycke av allmänt kyrkomöte; och enligt 88 § förhålles beträffande förklaring över kyrkolag som med sådan lags stiftande. I 114 § stadgas slutligen, att ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter icke må ske utan bifall av allmänt kyrkomöte.

Beträffande kyrkomötets sammansättning må här endast nämnas, att det består av 60 ledamöter, nämligen samtliga biskopar, fyra bland de teologiska fakulteternas professorer och 13 ordinarie prästmän, utsedda stiftsvis genom direkta val, samt 30 lekmannaombud, utsedda genom indirekta val sålunda, att först elektorer väljas församlingsvis, varefter elektorerna i sin tur utse ombud.

Kyrkomötets verksamhetsformer regleras av såväl KMF som den av kyrkomötet antagna arbetsordningen.

Kyrkomötet har allttjämt i stort sett samma ställning och sammansättning som på 1860-talet. Sättet för ombudens utseende har ej heller undergått några väsentliga förändringar. Åtskilliga förslag, syftande till genomgripande reform av kyrkomötets organisation, ha visserligen — såväl i riksdag som inom kyrkomöte — väckts, men några positiva resultat i åsyftad riktning ha ej uppnåtts.

Framläggandet av förslag till ny kyrkomötesförordning har i första hand aktualiserats genom riksdagens skrivelse den 13 april 1944 (nr 179), vari begärdes utredning om ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning. Enligt skrivelsen borde utredningen i första hand taga sikte på frågan om *ökad lekmanrepresentation* i kyrkomötet, i samband varmed jämväl frågan om sättet för denna representations utseende borde uppmärksammas. Därjämte borde övervägas, huruvida icke — i syfte att bereda de s. k. obefordrade prästerna möjlighet att bliva representerade i kyrkomötet — en utökning av antalet prästerliga ombud vore av behovet påkallad.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 december 1944 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet sju sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning m. m. I direktiven för utredningen framhöll departementschefen bl. a., att en reformering av kyrkomötets sammansättning sammanhänge med andra spörsmål rörande kyrkomötets organisation och befogenheter, varför de av riksdagen väckta frågorna icke kunde eller borde lösas fristående.

De sakkunniga avgåvo den 22 mars 1946 betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. (SOU 1946: 32), innefattande bl. a. förslag till ny kyrkomötesförordning. De sakkunnigas förslag är på alla punkter enhälligt.

Över betänkandet ha efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, statistiska centralbyrån, samtliga domkapitel, styrelserna för svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund samt centralstyrelserna för allmänna svenska prästföreningen, Sveriges yngre prästers förbund och Sveriges allmänna organist- och kantorsförening.

Sedan en av de sakkunniga, dåvarande domprosten, numera biskopen G. A. E. Hultgren, erhållit uppdrag att verkställa den överarbetning av de sakkunnigas förslag, vartill remissyttrandena kunde giva anledning, avgav Hultgren med skrivelse den 3 april 1947 en promemoria i ämnet (otryckt), innefattande förslag till ny avfattning av §§ 4, 5 och 6 i de sakkunnigas förslag till ny kyrkomötesförordning.

Över de i promemorian framlagda förslagen ha efter remiss yttranden avgivits — förutom av ovannämnda verk, myndigheter och organisationer utom styrelsen för svenska landskommunernas förbund — av kanslersämbetet för rikets universitet, efter hörande av de teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund.

På grundval av de sakkunnigas betänkande och Hultgrens promemoria,

utarbetades därefter inom justitiedepartementet förslag till förordning i ämnet.

Sedan lagrådets yttrande inhämtats och förslaget i anledning av gjorda erinringar ytterligare överarbetats, beslöt Kungl. Maj:t den 29 oktober 1948 begära kyrkomötets förklaring, huruvida kyrkomötet jämlikt § 87 mom. 2 regeringsformen för sin del godkände förslaget till förordning angående allmänt kyrkomöte.

I underdånig skrivelse den 7 december 1948 anmälde kyrkomötet — med förklarande att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till kyrkomötesförordning icke kunnat i oförändrat skick antagas — att kyrkomötet för sin del antagit förslag till förordning i ämnet.

Sedan lagrådets utlåtande inhämtats över det av kyrkomötet för dess del godkända förslaget i vad detta skilde sig från det av Kungl. Maj:t för kyrkomötet framlagda förslaget, beslöt Kungl. Maj:t, att det av kyrkomötet antagna förslaget till kyrkomötesförordning skulle genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Propositionen innefattar förslag till utökning av antalet ombud i kyrkomötet till 100, därav 43 prästerliga ombud och 57 lekmannaombud. Vidare föreslås ändrade bestämmelser i fråga om sättet för val av lekmannaombud och prästerliga ombud, i fråga om valbarhet samt i fråga om kyrkomötets arbetsformer.

Antalet ledamöter i kyrkomötet samt proportionen mellan antalet lekmannaombud och prästerliga ombud.

Frågan om införande av bestämmelser om allmänt kyrkomöte sammankopplades med representationsreformen. Att kyrkomötet skulle innehålla både en prästerlig representation och en lekmannarepresentation var en obestriddlig förutsättning för dess inrättande. Mot den föreslagna lika proportionen gjordes icke några erinringar och ansågs denna länge såsom något för kyrkomötet konstitutivt.

Det är först på 1920-talet — sedan prästerskapets privilegier genom 1910 års ecklesiastika lagstiftning på väsentliga punkter blivit upphävda — som en förändring i uppfattningen kan konstateras.

De sakkunniga ha anslutit sig till den uppfattningen, att i den mån som lekmännen verkligen komme till aktivitet det vore naturligt att de finge en talrikare representation. Det konstitutiva för kyrkomötet vore enligt de sakkunniga endast, att det inneslöte en representation för såväl präster som lekmän. Problemet gällde att tillförsäkra båda avdelningarna en sådan mångsidighet, att de kunde var för sig motsvara de krav som borde ställas på dem. Härav följde att frågan om en utökning av de båda avdelningarna borde prövas för sig utifrån rent sakliga grunder. Men det vore också nödvändigt att pröva konsekvenserna av en förändrad proportion med hänsyn till kyrkomötets arbetssätt och att tillse, att den avsedda samverkan mellan de båda avdelningarna främjades till gagn för det hela.

Vid bedömandet av denna lämplighetsfråga ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att lekmännen böra erhålla en talrikare representation än prästerna.

Redan den omständigheten — fortsätta de sakkunniga — att lekmanväljarna äro så ojämförligt många flera till antalet än de prästerliga väljarna, talar för att antalet lekmannaombud bör bli proportionsvis större. Hårtill kommer, att en på angivet sätt förändrad sammansättning av kyrkomötet skulle ge uttryck även åt det förhållandet, att kyrkan är en folkkyrka, som på allt sätt vill tillgodogöra sig lekmännens intresse och insatser både i församlingsarbetet och i andra former av kyrklig verksamhet. Hårtill kommer, att ökningen av antalet lekmannaombud — i förening med en ändrad valmetod — bör göra det möjligt att i kyrkomötet insätta representanter för folkgrupper och åsiktsriktningar, som hittills icke alls eller endast mycket sparsamt varit där företrädde.

De sakkunniga ha stannat vid att föreslå, att antalet lekmannaombud ökas från 30 till 48 och att antalet prästerliga ombud ökas från 30 till 36. Kyrkomötet skulle alltså bestå av 84 ombud. Lekmannaombudens antal skulle då förhålla sig till de prästerliga ombudens antal som 4:3, en proportion som med fördel kunde läggas till grund för bestämmande av utskottens storlek. Fördelningen av antalet lekmannaombud på de olika stifteten skulle ske efter folkmängden.

Mot den föreslagna proportionen mellan antalet präster och lekmän i kyrkomötet ha invändningar gjorts endast från centralstyrelsen för Sveriges yngre prästers förbund.

Hultgren har i sin promemoria icke ifrågasatt någon ändring i den föreslagna proportionen, bl. a. med hänsyn till dess användbarhet vid fördelning av platserna i utskotten.

Däremot föreslås en utökning av antalet ombud till $(56 + 42 =) 98$. Till stöd härför åberopas följande.

För en fixering av ombudens antal erbjuder önskemålet om en ökning av de valda prästerliga ombuden till två från varje stift den naturliga utgångspunkten. Hela representationen skulle då uppgå till 43 ombud. Om hela antalet ledamöter i kyrkomötet sättes till 100, skulle med en ungefär motsvarande ökning antalet lekmannaombud bli 57. För att erhålla den exakta proportionen 3:4 är det icke gärna möjligt att höja hela ledamotsantalet till 105. Rimligare torde vara att fixera antalet präster till 42 och antalet lekmän till 56. Det sammanlagda antalet skulle alltså bli 98. Om sålunda det önskvärda antalet prästerliga ombud måste minskas med 1, kan det svårigen ske på annat sätt än att Visby stift, som av stifteten har det ojämförligt minsta antalet präster, icke får rätt att utse mer än *ett* prästerligt ombud.

Den av Hultgren föreslagna utökningen av antalet ombud vid kyrkomötet sammanhänger med hans förslag angående sättet för utseende av lekmannaombud och valdistriktsindelningen, vartill utskottet senare återkommer.

Förslag ha framkommit att kyrkomötet skulle kompletteras med ett antal s. k. riksrepresentanter, utsedda av Kungl. Maj:t eller av särskilda kor-

porationer och avsedda att representera särskild erfarenhet i fråga om olika områden av kyrkans verksamhet eller ock juridisk sakkunskap. Såväl de sakkunniga som Hultgren ha dock avvisat dessa förslag.

Det av Kungl. Maj:t för kyrkomötet framlagda förslaget ansluter sig i fråga om antalet ledamöter i kyrkomötet och proportionen mellan antalet lekmannaombud och prästerliga ombud till Hultgrens förslag. Även Kungl. Maj:t avvisar tanken på en komplettering av kyrkomötet med s. k. riksrepresentanter.

Det av kyrkomötet för dess del antagna, i propositionen upptagna förslaget innefattar i detta stycke den avvikelser från det av Kungl. Maj:t för kyrkomötet framlagda förslaget, att antalet ledamöter i kyrkomötet utökas till 100, därav 43 prästerliga ombud och 57 lekmannaombud. Ändringen har motiverats av önskemålet att låta även Visby stift — vilket enligt Kungl. Maj:ts förslag ägt utse allenast ett lekmannaombud — utse två sådana ombud. För att proportionen 3:4 icke skulle alltför mycket frångås, har samtidigt den prästerliga avdelningen utökats med ett ombud. Kyrkolagsutskottet, som inom kyrkomötet framlagt förslag till ifrågavarande ändring, anför i detta sammanhang.

Att den exakta proportionen 3:4 därigenom ej uppnås, synes — med hänsyn till att proportionen 3:4 är resultatet av en ren lämplighetsbedömning och något hinder ej möter att ändock tillämpa densamma vid bestämmandet av fördelningen av platserna i kyrkomötets utskott — ej böra tillmätas någon betydelse.

Sättet för utseende av lekmannaombud.

Enligt gällande ordning utgör för val av lekmannaombud Visby stift ett och vartdera av de övriga stiftens två valdistrikt. Som regel utses ett ombud för varje valdistrikt; se KMF §§ 2 och 5 samt kungörelsen den 10 maj 1946 (nr 194). Vissa distrikt utse dock två eller tre ombud. Val av lekmannaombud sker inför av domkapitlet förordnad valförrättare. Valkorporation är elektorsförsamlingen, som utgöres av församlingsvis utsedda elektor.

Angående val av elektor stadgas i KMF § 5. Inom varje kyrkoförsamling äga samtliga å kyrkostämman röstberättigade lekmän inom sig, vid sammanträde inför kyrkostämmans ordförande, utse en elektor och en suppleant. Två eller flera församlingar inom samma stift och valdistrikt kunna dock »om gemensam elektor sig förena».

Under tidernas lopp ha olika förslag till en förändring av sättet för utseende av lekmannaombud framkommit. Tre huvudtyper kunna därvid urskiljas:

- 1) införande av en synodalorganisation,
- 2) övergång till direkta val av lekmannaombud och
- 3) effektivisering av den nuvarande indirekta valmetoden.

De sakkunniga ha ingående behandlat de frågor, som sammanhånga med den direkta och den indirekta valmetoden för utseende av lekmanna-

ombud. Däremot har den tidigare ivrigt diskuterade frågan om uppbyggande av lekmannarepresentationen efter ett synodalt system avvisats utan närmare analys.

I fråga om den direkta valmetoden anföra de sakkunniga:

Om det gäller att genom en förändring av valsättet åstadkomma större möjligheter för olika meningsriktningar inom kyrkan att göra sig gällande, förefaller det ligga närmast till hands, att valen av lekmannaombud till kyrkomötet i likhet med andra allmänna val skulle ske direkt av väljarna. Önskemål i denna riktning ha också framförts i kyrkomötet åren 1910 och 1920 samt i riksdagen år 1920. Till förmån för en direkt valmetod har åberopats framför allt, att en sådan skulle medföra ett större allmänt intresse för valen och därmed indirekt för kyrkomötet.

De sakkunniga, som delat nämnda uppfattning och som även ur demokratisk synpunkt funnit ett direkt valsätt vara mest naturligt, ha börjat sitt arbete med att utreda, om det är praktiskt genomförbart att låta lekmannaombuden i kyrkomötet väljas direkt. Därvid har det emellertid visat sig, att svårigheterna med ett dylikt valsätt i detta fall äro så gott som oöverkomliga.

De sakkunniga ha därför ansett sig icke kunna förorda införande av direkta val.

Den enda framkomliga vägen har befunnits vara bibehållande av ett valsätt med indirekta val. Beträffande de nackdelar, som vidlåda nu gällande system, anföres i betänkandet följande.

Under kyrkomötets hittillsvarande tillvaro hade erfarenheten givit stöd åt allvarliga anmärkningar mot den gällande ordningen för elektorsval i särskilt tvenne hänseenden: *dels* har deltagandet i valen av elektor inför kyrkostämmans ordförande tiderna igenom varit utomordentligt ringa, *dels* har rätten för alla församlingar att oavsett storleken utse *en* elektor medfört, att elektorsförsamlingarna kommit att domineras av representanterna för de många mindre församlingarna.

De sakkunniga ha därefter angripit problemet med utgångspunkt från de riktlinjer, som konstitutionsutskottet i utlåtande 1944:11 — åberopat i förutnämnda riksdagsskrivelse 1944:179 — uppdragit. Utskottet hade antytt tre olika tillvägagångssätt för tillgodoseende av behovet av mera tidsenliga former för val av kyrkomötets lekmannaombud: *att* låta elektorsvalen verkställas av kyrkofullmäktige, eller, där sådana icke funnes, av kyrkostämman, *att*, med bibehållande av nuvarande ordning för val av elektorer, men med upphävande av nuvarande kretsindelning inom stiftet vid val av lekmannaombud, låta dessa val företagas gemensamt av samtliga församlingsombud, *samt att* låta valen verkställas av den ombudsförsamling, som pastoratskyrkoråden utsåge för val av lekmannaombud i domkapitlet.

Efter övervägande av de olika alternativen ha de sakkunniga stannat vid den av konstitutionsutskottet framförda tanken att låta elektorsvalen verkställas av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, av kyrkostämman. De sakkunniga ha emellertid medgivit, att även denna metod har sina brister, men ha funnit, att den likväl torde innebära bästa lösningen och därför borde läggas till grund för förslag i ämnet.

En stor fördel med detta valsätt är — fortsätta de sakkunniga — att man i de församlingar, där kyrkofullmäktige finnas, erhåller en fast representativ väljarförsamling. Enär kyrkofullmäktige obligatoriskt skola tillsättas endast i församlingar med mera än 1 500 invånare, finns visserligen fortfarande ett stort antal församlingar, som sakna kyrkofullmäktige. Härvid må man emellertid beakta dels utvecklingen, som går i den riktningen, att kyrkofullmäktige tillsättas i allt flera församlingar, och dels värdet av att åtminstone i de stora församlingarna val av elektorer enligt denna metod alltid skulle komma att förrättas av fullmäktige i stället för av en ofta fåtaligt besökt och slumpvis sammansatt stämma.

En annan fördel är, att fullmäktige, i motsats till pastoratens och församlingarnas administrativa organ, städse utses genom proportionella val, varigenom olika intressen och åsiktsriktningar inom församlingarna alltid kunna bli representerade.

Den olägenhet, som elektorsvalets förläggande till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skulle medföra i det att då även präst skulle erhålla rätt att deltaga i valet, avvisa de sakkunniga såsom varande av underordnad betydelse.

För att *dels* bereda åsiktsgrupper, som inom en församling visserligen äro i minoritet men likväl representera en vitt utbredd uppfattning, möjlighet att bliva representerade i elektorsförsamlingen, *dels ock* tillförsäkra de större församlingarna — särskilt stadsförsamlingarna — tillbörligt inflytande ha de sakkunniga föreslagit en komplettering av systemet med val av elektorer genom kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, på kyrkostämma i tre hänseenden.

1. Antalet elektorer bestämmas i förhållande till folkmängden i församlingen.

2. Varje stift indelas som regel i ett stadsdistrikt och ett landsbygdsdistrikt.

3. Möjlighet beredes till proportionella val.

De sakkunniga föreslå, att för församling med en folkmängd av högst 5 000 utses en elektor, för församling, vars folkmängd överstiger 5 000 men ej 10 000, utses två elektorer o. s. v.

Mot förslaget kan — framhålla de sakkunniga — invändas, att det stora flertalet småförsamlingar fortfarande komma att få proportionellt större inflytande på kyrkomötets sammansättning än de större församlingarna. Egentligen borde därför med avseende på rätten att utse elektorer en ännu starkare differentiering efter församlingarnas folkmängd ske. Olägenheterna med alltför stora elektorsförsamlingar vore dock så uppenbara, att det ej vore tänkbart att i detta hänseende gå längre än som föreslagits.

Enligt de sakkunniga funnes emellertid möjlighet att på annan väg tillförsäkra de större församlingarna tillbörligt inflytande, nämligen genom ändrad distriktsindelning. Härutinnan anföres i betänkandet bl. a. följande.

Genom en uppdelning av varje stift i stadsdistrikt och landsbygdsdistrikt komne stadsförsamlingarnas befolkning att få sin rätt till representation i kyrkomötet tillgodosedd på ett rättvisare sätt än för närvarande. Om indelningen i valdistrikt sker på angivet sätt, blir verkan av den kvarstående

disproportionen mellan småförsamlingarna och de större församlingarna med avseende på antalet elektorerna icke längre så framträdande. Flertalet större församlingar komma nämligen att tillhöra stadsdistrikten och kunna där i tillbörlig utsträckning komma till sin rätt.

Beträffande den proportionella valmetoden anföres i betänkandet:

Önskemålet att skilda stiftsdelar skola bli representerade i kyrkomötet tillgodoses med det nya valsättet även så till vida, som ökningen av antalet kyrkomötesmandat medför, att i alla landsbygdsdistrikt med undantag för tre mer än ett ombud skall väljas, varvid en tillräckligt stor minoritet i elektorsförsamlingen genom anlåtande av proportionell valmetod kan bli representerad. Genom att valdistrikten göras så stora som föreslagits beredes möjlighet till proportionella val av ombud även inom fyra av stadsdistrikten.

De sakkunnigas förslag under förevarande avsnitt har rönt en del kritik, särskilt från domkapitlens sida. Det är väsentligen på två punkter som kritiken satts in.

1. Elektorerna i församlingar, där fullmäktige saknas, skulle enligt förslaget fortfarande utses på kyrkostämman. Detta skulle bli fallet i icke mindre än inemot $\frac{3}{5}$ av rikets församlingar. Den enda förändring i förhållande till nuvarande ordning, som skulle ske i dessa församlingar, vore att valet överflyttades från sammanträde inför kyrkostämmans ordförande till kyrkostämman, något som i sak icke skulle innebära en förbättring.

2. Den föreslagna distriktsindelningen vore konstlad. I stadsdistrikt skulle bland annat sammanföras småstäder och större städer, vilka till sin struktur vore vitt skilda. Å andra sidan förelåg icke sådan olikhet mellan städer och kringliggande landsförsamlingar, att de motiverade deras hänförelse till olika valdistrikt. Stiftens uppdelning i valdistrikt minskade vidare möjligheterna för användning av proportionell valmetod.

Hultgren har anslutit sig till den i åtskilliga remissyttranden framförda åsikten om lämpligheten av kyrkorådet såsom valorgan i församlingar, där kyrkofullmäktige saknas.

Beträffande valdistriktsindelningen har Hultgren framhållit, att det måste anses som en given vinst med en indelning, varigenom den proportionella valmetoden kunde komma till effektiv användning och därmed möjliggöra en mångsidigare representation. Ur denna synpunkt borde uppdelningen i landsbygds- och stadsdistrikt slopas, så att varje stift bildade ett valdistrikt. Dock borde Lunds stift — det till folkmängden största stiftet — alltså utgöra två valdistrikt.

Vid behandling av frågan om sättet för åstadkommande av större enheter än församlingarna vid val av elektorerna har Hultgren tagit bestämmelserna i 4 § lagen om domkapitel om utseende av lekmannaombud i domkapitel till utgångspunkt. Elektorerna skola alltså utses av pastoraten. I enförsamlingspastorat utses elektorerna av församlingens kyrkofullmäktige resp. kyrkoråd. I fråga om flerförsamlingspastorat ansluter sig Hultgren till en av de sakkunniga uttalad uppfattning, att pastoratskyrkorådet, med hänsyn

till att dess uppgift i huvudsak är av administrativ och ekonomisk natur, ej lämpar sig som valorgan. Hultgren, som utgår från att frågan om införande av särskilda pastoratsfullmäktige för flerförsamlingspastorat förr eller senare måste lösas, föreslår som en mera tillfällig anordning att för flerförsamlingspastorat elektorer utses genom för varje gång särskilt tillsatta pastoratsdelegerade. Sådana delegerade skulle utses av de i pastoratet ingående församlingarna till ett antal, som bestämts i förhållande till församlingarnas folkmängd. I analogi med vad som föreslagits beträffande val av elektorer i enförsamlingspastorat skulle valet av delegerade förrättas av församlingarnas kyrkofullmäktige, resp. kyrkoråd.

Hultgren föreslår vidare, att den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att varje församling skall äga utse en elektor för varje påbörjat 5 000-tal invånare, överflyttas på pastoratet.

Av de myndigheter, som avgivit yttrande över Hultgrens promemoria, har flertalet funnit, att den verkställda överarbetningen innebär en förbättring av sakkunnigförslaget. Kritiska röster hava emellertid icke saknats. Sålunda ha från flera håll invändningar framställts mot förslaget om införande av pastoratsdelegerade. Gentemot Hultgrens framhållande av fördelarna med den proportionella valmetoden framhåller *styrelsen för svenska stadsförbundet*, att enligt styrelsens förmenande starka tvivel kunde hysas om att användningen av proportionell metod vid det slutliga valet skulle annat än rent slumpvis ge ett riktigt resultat. Proportionaliteten borde själfvallet hänföra sig till de primära valmanskårerna, men därvidlag kunde resultatet bli allt annat än riktigt när i genomsnitt tre fjärdedelar av de slutligt väljande elektorer utsetts genom enmansval.

Det av Kungl. Maj:t för kyrkomötet framlagda förslaget bygger i denna del på Hultgrens promemoria, ehuru med vissa betydelsefulla avvikelser därifrån. Till Hultgrens förslag att i församling, som saknade kyrkofullmäktige, låta valet (av elektorer eller delegerade) ankomma på kyrkorådet kunde föredragande departementschefen icke ansluta sig. Mot den av Hultgren föreslagna anordningen kunde den principiella invändningen riktas, att kyrkorådet icke vore församlingens beslutande organ utan endast dess förvaltningsorgan. Därest med hänsyn till de oöverkomliga svårigheter, som vore förenade med att låta representanterna utses genom direkta val, de primära valen måste anknytas till redan befintliga församlingsorgan, måste enligt departementschefens mening valen ankomma på församlingens beslutande organ, d. v. s. — där kyrkofullmäktige icke finnes — kyrkostämman.

Departementschefen hade vidare låtit utarbete en sammanställning, varav framginge, att antalet pastorat med mindre än 5 000 invånare utgjorde 1 050, motsvarande mer än hälften av samtliga pastorat i riket. Dessa småpastorat skulle, fortsätter departementschefen, ehuru representerande allenast en ringa del av landets befolkning, få utse fler elektorer än övriga pastorat tillsammans. Det av Hultgren förordade valsystemet kunde därför icke sägas uppfylla kravet på att pastoraten skulle bli representerade i kyrkomötet i

förhållande till sin folkmängd, ett krav som enligt departementschefens förmenande i möjligaste mån ej borde eftergivnas. Därest man ej vill övergiva tanken på att i princip anknyta de primära valen till den bestående församlings- och pastoratsindelningen — något som enligt departementschefens förmenande näppeligen kunde ske — syntes enda utvägen vara att sammanföra de minsta församlingarna eller pastoraten till ett valdistrikt.

Frågan om distriktens storleksordning vore en ren lämplighetsfråga. Å ena sidan borde tillses, att till samma distrikt ej hänfördes pastorat av vitt skilda strukturer. Å andra sidan finge distriktet ej göras så små, att hela syftet med distriktsindelningen — att åstadkomma rimlig proportion mellan antalet elektorer och den folkmängd de representerade — äventyrades. Ur den senare synpunkten skulle distrikt med 10 000 å 15 000 invånare åstadkomma den bästa proportionen. Med hänsyn till att det därvid i åtskilliga fall skulle bli nödvändigt att sammanföra pastorat som icke ha någon närmare samhörighet med varandra, hade departementschefen emellertid stannat vid 5 000-talet såsom den undre gränsen.

Genom en dylik distriktsindelning, vars genomförande skulle ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande domkapitel, kunde man räkna med att antalet elektorer från småpastoraten reducerades högst väsentligt.

Antalet elektorer skulle, i analogi med vad de sakkunniga och Hultgren föreslagit, vara en för varje påbörjat 5 000-tal invånare i distriktet. Då härigenom antalet elektorer för varje distrikt i regel skulle bli minst 2, funnes förutsättning för proportionella val.

Elektorsvalet skulle, därest distriktet bestode av allenast en församling, ankomma på församlingens kyrkofullmäktige. I de undantagsfall, då en församling, som bildade eget distrikt, saknade kyrkofullmäktige, skulle valet ankomma å kyrkostämman i församlingen. I flerförsamlingsdistrikt skulle valet — i analogi med vad Hultgren föreslagit — förrättas av särskilda delegerade för de i distriktet ingående församlingarna. Val av delegerade skulle ankomma å församlingarnas kyrkofullmäktige resp. kyrkostämmor. Antalet delegerade skulle bestämmas efter församlingarnas invånarantal.

Det av departementschefen förordade valsystemet innebure, att val av delegerade i stor utsträckning måste förrättas på kyrkostämman. Den berättigade kritik, som riktats mot den nuvarande ordningen med val inför kyrkostämmans ordförande, drabbade därför i viss mån även departementschefens förslag i denna del. Udden av denna kritik torde emellertid brytas av två nya omständigheter som tillkommit. Den ena vore, att valen ej längre avsåge elektor. Antalet delegerade vore som regel så stort, att de ovidkommande tillfälligheter som kunna spelat in vid något val som regel icke torde få någon egentlig betydelse vid själva elektorsvalet. Den andra omständigheten vore, att val av delegerade skulle ske i den ordning lagen om församlingsstyrelse föreskrev. Detta innebure, att kyrkorådet kunde bereda valärendet. Härigenom skapades viss garanti för att kandidatnomineringen ej bleve slumpartad. Vidare torde genom beredningen intresset för valet bli större än enligt gällande ordning, som ej möjliggjorde dylik beredning.

Departementschefen ansluter sig till Hultgrens förslag, att Lunds stift skall utgöra två och ett vart av övriga stift en valkrets vid val av lekman-naombud.

Kyrkomötet har i denna del gjort vissa ändringar i det av Kungl. Maj:t för mötet framlagda förslaget. I syfte att bevara ett större inflytande åt de många små församlingarna har kyrkomötet *dels* sänkt det av Kungl. Maj:t föreslagna talet, som invånarantalet i varje valdistrikt om möjligt borde överstiga, från 5 000 till 2 000, *dels ock* maximerat antalet elektor till 10 för varje distrikt och antalet delegerade till 9 för varje församling.

Kyrkolagsutskottet anförde i denna del bl. a. följande:

Under behandlingen i utskottet har med styrka framhållits, att kyrkomötet icke är att betrakta som en folkrepresentation i vanlig mening. Det består av ombud för svenska kyrkan, och denna är till sitt väsen icke främst ett visst antal individer, utan en levande andlig storhet, som tagit gestalt i de församlingar, som växt fram kring sockenkyrkorna och som uppbyggas genom ord och sakrament. Dessa synpunkter finner utskottet vara av synnerlig vikt för frågans bedömning. Det är uppenbart, att skäligen hänsyn måste tagas jämväl till den numeriska synpunkten, men denna måste på lämpligt sätt avvägas mot kravet på att församlingarna snarare än individerna böra vara de primära enheter, på vilka kyrkans representation uppbygges.

I fråga om de angivna av kyrkomötet beslutade ändringarna i Kungl. Maj:ts förslag yttrade departementschefen i statsrådet den 30 december 1948, att ehuru ändringarna medförde, att möjligheterna minskades för olika åsiktsgrupper att genom proportionella val bli företrädare i kyrkomötet, departementschefen funnit vad av kyrkomötet åberopats till stöd för ändringarna så tungt vägande, att han, om ock med stor tvekan, ansett sig böra biträda mötets förslag i denna del.

Övriga av kyrkomötet i denna del vidtagna sakliga ändringar, vilka återfinnas i propositionen, äro, att indelningen av valkretsarna i distrikt överflyttas från Kungl. Maj:t till domkapitlet samt att föreskrift införts om obligatorisk beredning av val, som förrättas av kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma.

Inom detta avsnitt bör slutligen också nämnas, att de sakkunniga till behandling upptagit spörsmålet om valbarhet till lekman-naombud.

Enligt nuvarande ordning finnes intet hinder att präst utses till lekman-naombud, något som också undantagsvis skett. De sakkunniga ha emellertid ansett det naturligt och riktigt, att de som i kyrkomötet skola representera lekmännen själva äro lekmän. Då det gäller att bestämma begreppet »lekman» ha de sakkunniga stannat vid att föreslå att därmed skall förstås envar som icke är behörig till prästämbetets utövning. Denna bestämning av begreppet lekman har föranletts därav, att de sakkunniga för valbarhet till prästerligt ombud föreslå samma villkor som redan nu gäller för prästernas rösträtt, nämligen att vederbörande är behörig till prästämbetets utövning.

Propositionen ansluter sig i denna del till de sakkunnigas förslag.

De prästerliga ombuden.

Såsom tidigare antytts består kyrkomötet av — förutom de 30 valda lekmannaombuden — samtliga biskopar i stiftet, 4 bland de teologiska fakulteternas professorer samt en »vald, med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman» från varje stift. I valet av de prästerliga ombuden deltaga alla inom stiftet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän. Valet förrättas i den ordning domkapitlet föreskriver. För varje ombud utses en suppleant.

Mot gällande ordning har den kritiken riktats att sammansättningen vore för ensidig, i det att balansen mellan representanter för kyrkans styrelse och församlingsprästerskapet rubbats av den faktiska utvecklingen genom att i stor utsträckning domkapitelsledamot valts till ombud. Vidare har påtalats — förutom de valda ledamöternas relativt höga ålder — att stadspräster vore i förkrossande majoritet i förhållande till lantpräster. Den väsentliga invändningen har emellertid riktats mot valbarhetsvillkoren i § 2 KMF, vilka omöjliggöra val av såväl icke-ordinarie församlingspräster som ock präster, verksamma inom mission och diakoni, till ombud.

De sakkunniga ifrågasätta icke någon ändring beträffande biskoparnas självskrivna och de teologiska fakulteternas ombud eller i fråga om rösträtten vid val av prästerligt ombud.

I fråga om valbarhetsvillkoren föreslås den ändringen, att envar till prästämbetets utövning berättigad präst skulle kunna ifrågakomma till prästerligt ombud. De sakkunniga ville i detta sammanhang understryka värdet av att möjlighet bereddades att till ombud i kyrkomötet välja prästerliga befattningshavare inom mission och diakoni ävensom obefordrade prästmän i församlingstjänst, varigenom kyrkomötet skulle kunna tillföras såväl särskild sakkunskap som ny initiativkraft och arbetshög.

De sakkunniga funno det önskvärt, att varje stift fått välja två prästerliga ombud, men här liksom beträffande lekmannaombuden syntes av ekonomiska och andra skäl återhållsamhet böra iakttagas. Med hänsyn härtill ville de sakkunniga föreslå en ökning med sex ombud till 19 ombud.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle alltså den prästerliga avdelningen i kyrkomötet bestå av 13 självskrivna ombud, 4 ombud för de teologiska fakulteterna och 19 valda ombud för stiftet.

Beträffande valsättet ha de sakkunniga endast föreslagit den ändringen, att valet skulle ske med slutna sedlar.

De sakkunnigas förslag under förevarande avsnitt har i huvudsak tillstyrkts av samtliga hörda myndigheter och organisationer. Från vissa håll har emellertid uppmärksamheten fästs på konsekvenserna av att givna bestämmelser icke hindra teologisk fakultet från att utse icke prästvigd teologisk professor till ombud.

Hultgren har i sin promemoria berört denna fråga och anför i huvudsak följande:

Även en teologie professor, som icke är prästvigd, äger genom sin befattning med prästutbildningen tillräckligt nära samhörighet med prästerskapet för att fullt naturligt fylla sin plats i den prästerliga avdelningen av kyrkomötet. Och lägger man huvudvikten på det ur hela kyrkomötets synpunkt avgörande, nämligen den teologiska sakkunskapen, måste det betraktas såsom en fördel, att faktulteterna ha full frihet att till ombud utse de för uppgiften mest skickade. Till dessa skäl kommer, att det ur formell synpunkt torde vara mindre lämpligt att stadga en inskränkning i fråga om valbarheten, eftersom universitetsstatuterna icke garantera, att det ens alltid kommer att finnas professorer, som äro prästvigda.

Beträffande sättet för val av prästerliga ombud har Hultgren — som funnit det icke vara genomförbart att även här bereda möjlighet till proportionella val — efter förebild av reglerna för val av borgmästare föreslagit den bestämmelsen att valet skulle ske med slutna sedlar. Valsedel skulle upptaga två gånger så många namn som det antal ombud valet avsåge. Varje valsedel gällde såsom hel röst för det första, såsom halv röst för det andra, såsom tredjedels för det tredje och såsom fjärdedels röst för det fjärde å valsedeln upptagna namnet. Valda till ombud vore, om ett ombud skulle väljas, den som erhållit högsta röstetalet, och om två ombud skulle väljas, den som därefter erhållit högsta röstetalet. Valda till suppleanter vore, om en suppleant skulle väljas, den som erhållit näst högsta röstetalet och, om två suppleanter skulle väljas, de som näst efter de till ombud valda erhållit högsta röstetalen. Sammanräkningen av de för stiftet avgivna valsedlarna skulle ske inför domkapitlet.

Beträffande antalet valda prästerliga ombud föreslår Hultgren — i syfte att bereda möjlighet för olika riktningar och grupper bland prästerskapet att bli företrädare — att varje stift — utom Visby stift — skall äga utse två ombud.

Kungl. Maj:ts för kyrkomöte framlagda förslag ansluter sig helt till vad Hultgren förordat.

Kyrkomötet gjorde i denna del ej annan saklig ändring i Kungl. Maj:ts förslag än att kyrkomötet — såsom ovan nämnts — bestämde antalet valda prästerliga ombud till 26. Det nytillkomna mandatet tillades Lunds stift, som alltså skulle äga utse tre prästerliga ombud.

Propositionen ansluter sig till kyrkomötets beslut.

Formerna för kyrkomötets arbete.

I fråga om tidsintervallen mellan kyrkomötena innebär propositionen icke någon ändring i förhållande till gällande ordning. Kyrkomötet skall fortfarande sammanträda vart femte år med rätt för Kungl. Maj:t att mötet oftare sammankalla. Propositionen grundar sig härutinnan på vad de sakkunniga föreslagit. Det från flera håll framförda önskemålet om kortare tidsintervall mellan kyrkomötena har tillbakavisats bl. a. under hänvisning till det faktum, att Kungl. Maj:t under senare tid sammankallat kyrkomötet betydligt oftare än vart femte år.

Sammanträdestidens längd. Enligt § 12 KMF äger Kungl. Maj:t, därest ej kyrkomötets förhandlingar äro avslutade inom en månad, »ändock efter den tid att mötet upplösa», och jämlikt kungörelsen den 28 november 1947 (nr 877) angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte utgår dagtraktamente till sådan ledamot endast för högst trettio dagar.

Erfarenheten har visat, att den ordinarie sammanträdestiden varit för knappt tilltagen. Även med en stark forcering av arbetet ha kyrkomötets sammanträden i regel överskridit den fastställda tiden. Med beaktande härav och under hänsynstagande till att den föreslagna utökningen av kyrkomötets ledamotsantal kan beräknas medföra behov av längre arbetstid, ha de sakkunniga föreslagit 35 dagar såsom den tid, före vars utgående mötet icke må kunna av Kungl. Maj:t upplösas och under vilken dagtraktamente kunde utgå till ledamöterna. I flera av remissyttrandena har påyrkats en ytterligare utökning av sammanträdestiden. Propositionen ansluter sig på denna punkt till de sakkunnigas förslag. Hänsyn har därvid tagits till den lättnad i kyrkomötets arbetsbörda, som inrättandet av en särskild kyrkomötets utredningsnämnd, som nedan omförmäles, skulle medföra.

Bestämmelser om kyrkomötets utskott finnas för närvarande i den av kyrkomötet antagna arbetsordningen. I propositionen föreslås — i anslutning till vad de sakkunniga förordat — att bestämmelserna om utskottsorganisationen överflyttas till KMF. I fråga om utskottens antal och uppgifter göres icke någon ändring i den gällande ordningen. Jämte det ledamöternas antal i de ständiga utskotten och det s. k. beredningsutskottet på visst sätt utökas föreslås den förändringen mot gällande ordning — som stadgar, att i alla utskott bland valda ledamöter präster och lekmän skola ingå till lika antal — att proportionen mellan prästerliga ombud och lekmannaombud i utskotten skall vara 3:4. Möjlighet beredes till proportionella val till utskotten.

Kyrkomötets utredningsnämnd. Då erfarenheten visat, att det med kyrkomötets nuvarande arbetsformer vore svårt att medhinna en tillräckligt grundlig behandling av i synnerhet de motionsvis väckta frågorna, ha de sakkunniga upptagit frågan om möjligheten att tillskapa ett särskilt beredningsorgan, som skulle arbeta mellan kyrkomötena. Härom anföres i betänkandet i huvudsak följande.

Svårigheten för kyrkomötet att ägna vid mötet väckta motioner vederbörlig behandling grundar sig icke enbart på motionernas antal utan även, och kanske framför allt, på deras beskaffenhet. Det ligger i sakens natur, att många motionsvis framförda förslag äro mycket knapphändigt motiverade. Med den korta tid, som står utskotten till förfogande för ärendenas beredning, är det icke alltid möjligt för utskotten att förebringa den ytterligare utredning, som kan erfordras. Detta kan föranleda, att ett utskott, även om det finner ett väckt förslag i och för sig gott, nödgas på grund av dess outhärdliga skick avstyrka bifall till motionen. Det är uppenbart, att i en motion, som sålunda avslås utan att ärendet blivit tillräckligt grundligt utrett, kunna förefinnas värdefulla uppslag, som gå förlorade. Å andra sidan kan inräffa, att vederbörande utskott i ett dylikt fall, trots den bristande utredningen, tillstyrker kyrkomötet att fatta ett positivt beslut i frågan. Om i

enlighet därmed en skrivelse i ämnet avlåtes till Kungl. Maj:t, föreligger naturligen en viss risk, att Kungl. Majt finner framställningen icke vara tillräckligt motiverad och därför avslår densamma.

De angivna olägenheterna skulle kunna i väsentlig mån förebyggas genom tillskapandet av ett särskilt utredningsorgan. Detta nya organ bör tillsättas vid varje kyrkomöte och ha till uppgift att till nästföljande kyrkomöte bereda samt avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden, som mötet i anledning av väckta motioner överlämnar till delegationen.

Beträffande delegationens sammansättning föreslå de sakkunniga, att delegationen skulle bestå av sju medlemmar, därav fyra lekmän och tre präster jämte suppleanter till lika antal och i samma proportion. Delegationen skulle inom sig utse ordförande och vice ordförande.

Värdet av en särskild utredningsnämnd har kraftigt understrukits av flertalet hörda myndigheter och organisationer.

Departementschefen ansluter sig även till de sakkunnigas förslag i denna del. Han förordade dock, att den tid, under vilken nämnden skulle äga sammanträda, gjordes beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Tiden borde under alla förhållanden begränsas till att omfatta högst ett år efter det kyrkomötet avslutats men med möjlighet för nämnden att, därest särskilda förhållanden så påkalla och efter prövning av Kungl. Maj:t, sammanträda under två månader före nästa kyrkomöte.

Kyrkomötet ifrågasatte icke någon ändring i denna del av förslaget.

Slutligen kan nämnas, att propositionen innefattar förslag om införande av bestämmelse i KMF om ö p p e n o m r ö s t n i n g inom kyrkomöte och om fö r f a r a n d e t v i d v a l. Bestämmelserna hava utformats i anslutning till de för riksdagen gällande reglerna.

Utskottet.

Kyrkomötet har alltsedan sin tillkomst genom 1863 års kyrkomötesförordning bestått av lika många prästerliga ombud som lekmannaombud. Det totala antalet ombud har utgjort 60. Sättet för utseende av dessa ombud har icke undergått några väsentliga förändringar under tidernas lopp. Krav ha sedan länge rests på att tillförsäkra kyrkomötet ett större ledamotsantal och en mera allsidig sammansättning. Riksdagen har senast år 1944 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utredning och förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning. Sedan utredning i ämnet verkställts, framlade Kungl. Maj:t år 1948 för kyrkomötet förslag till ny kyrkomötesförordning. Kyrkomötet antog för sin del ett förslag till förordning i ämnet, som på vissa punkter innefattade avvikelser från den av Kungl. Maj:t föreslagna författningstexten. Kyrkomötets beslut har genom förevarande proposition framlagts för riksdagen.

I det nu föreliggande förslaget till ny kyrkomötesförordning ha de i riksdagens ovannämnda skrivelse uttalade önskemålen om en ökad lekmanrepresentation och om möjlighet även för de obefordrade prästerna att bliva

representerade i kyrkomötet blivit beaktade. Därest förslaget antages, kan förväntas, att kyrkomötet kommer att giva en mera tillförlitlig bild av de skiftande riktningar och önskemål, som rymmas inom kyrkan, och sålunda vara mera skickat för sin uppgift. Vål kunna tvivel hysas om lämpligheten av de ändringar i det av Kungl. Maj:t för kyrkomötet framlagda förslaget, som av kyrkomötet vidtagits i fråga om sättet för utseende av lekmannaombud. Det nu föreliggande förslaget får dock anses innebära en avsevärd förbättring i förhållande till den gällande ordningen. Utskottet anser sig därför i frågans nuvarande läge böra tillstyrka, att förslaget till ny kyrkomötesförordning antages av riksdagen i förhoppning att den effektivisering och demokratisering av kyrkomötet, som bör kunna bliva en följd av det föreliggande förslaget, skall kunna bliva den kyrkliga verksamheten till fromma.

Därest förslaget antages, lär dock vid en framtida översyn av kyrkomötesförordningen böra tagas under förnyat övervägande, huruvida icke tidsintervallen mellan kyrkomötena bör förkortas. Även om, såsom i propositionen framhållits, Kungl. Maj:t under senare år regelmässigt begagnat sig av sin befogenhet att sammankalla mötet oftare än vart femte år, synes det nämligen kunna sättas i fråga, om icke kyrkomötet bör tillförsäkras uttrycklig rätt att sammankomma med kortare tidsintervaller än fem år. Även spørsmålet om en eventuell förlängning av sammanträdestiden torde, sedan erfarenhet vunnits i fråga om den rationalisering av kyrkomötets arbetsformer, vilken inrättandet av kyrkomötets utredningsnämnd kan väntas medföra, böra upptagas till ny prövning.

Vid en översyn av förordningen torde även böra avhjälpas vissa formella, av utskottet uppmärksammade brister däri. Därest det vilande förslaget till grundlagsändringar beträffande riksdagens arbetsformer slutligt genomföres, komma reglerna om proportionellt val till riksdagens utskott att inflyta i den riksdagsstadga, som skall antagas av riksdagen ensam. Vid sådant förhållande synas bestämmelser om motsvarande val till kyrkomötets utskott lämpligen böra intagas i arbetsordningen för kyrkomötet, i följd varav 16 § andra stycket av förordningen torde böra omarbetas. Då vidare enligt förslaget inom varje valkrets skola väljas minst två lekmannaombud och då fyllnadsval förutsättas icke behöva förekomma, torde i 8 § 3 mom. första stycket orden »där två eller flera personer skola utses» böra utgå.

De av utskottet sålunda gjorda detaljerinringarna äro emellertid av den beskaffenhet, att de ej böra utgöra hinder för riksdagen att nu antaga förslaget till ny kyrkomötesförordning. Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen, med bifall till föreliggande proposition, nr 13, måtte antaga följande

Förordning

angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Till allmänt kyrkomöte sammanträda ombud för svenska kyrkan vart femte år, å dag och ort som Konungen utsätter; Konungen dock obetaget att mötet oftare sammankalla.

Kyrkomötet tillkommer att upptaga kyrkliga ärenden, som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes, så ock ärenden, som av nästföregående kyrkomöte överlämnats till den i 14 § omförmälda nämnden och vari denna avgivit betänkande. Mötet äger dock ej att, utöver vad i grundlag är medgivet, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskingar att hos Konungen anmälas.

2 §.

Kyrkomötet består av ett hundra ledamöter, nämligen fyrtyotre prästerliga ombud och femtiosju lekmannaombud.

De prästerliga ombuden skola vara:

1) samtliga biskopar i stiftet eller, där någon biskop har förfall, den bland stiftets präster, som domkapitlet utser i hans ställe;

2) ombud för teologiska fakulteterna, nämligen två från vardera av rikets universitet, vilka ombud professorerna vid vardera fakulteten utse bland sig på sätt de överenskomma; samt

3) tjugosex valda ombud för stiftet, nämligen tre för Lunds stift, ett för Visby stift och två för vart och ett av de övriga stiftet.

Lekmannaombuden väljas i enlighet med bestämmelserna i 6—8 §§.

För de ovan under 3) nämnda prästerliga ombuden och för lekmannaombuden skola, till samma antal och i samma ordning som stadgas beträffande ombuden, utses suppleanter att, i händelse ombud avgå eller få förfall, inträda i deras ställe.

3 §.

Ej må någon, som icke tillhör svenska kyrkan eller eljest saknar rösträtt å kyrkostämman eller som är i konkurstillstånd, vara kyrkans ombud vid kyrkomöte.

Den, som icke äger utöva prästämbetet, må ej vara prästerligt ombud, varom förmäles i 2 § under 3). Ej heller må den, som äger utöva detta ämbete, vara lekmannaombud.

Vad i första och andra styckena beträffande ombud är stadgat, äge motsvarande tillämpning i fråga om suppleant.

4 §.

Cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen må vid kyrkomöte närvara och deltaga i överläggningarna, men i beslutet endast om de äro ombud vid mötet.

5 §.

1 mom. Rätt att deltaga i val av prästerligt ombud, varom förmäles i 2 § under 3), och suppleant för sådant ombud tillkommer envar inom stiftet kyrkoskriven prästman, som äger utöva prästämbetet.

2 mom. Valet förrättas i den ordning, domkapitlet föreskriver, med iakttagande av följande.

Valet skall ske med slutna sedlar. Valsedel må ej upptaga flera namn än det antal ombud och suppleanter som skall väljas. Namnen skola å valsedel uppföras i följd, det ena under det andra. Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn å någon som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Finnas å valsedel upptagna flera giltiga namn än som är medgivet, anses det eller de sista övertaliga namnen såsom obefintliga.

Sammanräkning av de avgivna rösterna sker inför domkapitlet. Varje valsedel gäller såsom hel röst för det första, såsom halv röst för det andra, såsom tredjedels röst för det tredje, såsom fjärdedels röst för det fjärde, såsom femtedels röst för det femte och såsom sjättedels röst för det sjätte å valsedeln upptagna namnet.

Valda till ombud äro den eller de som erhållit högsta rösttalen.

Valda till suppleanter äro den eller de som näst efter den eller de till ombud valda erhållit högsta rösttalen. Det rösttal, suppleant uppnått, bestämmer ordningen för hans inkallande.

Mellan lika rösttal skiljes genom lottning.

6 §.

1 mom. Vid val av lekmannaombud bildar varje stift en valkrets. Lunds stift utgör dock två valkretsar på sätt Konungen förordnar.

2 mom. Inom varje valkrets väljes det antal ombud, minst två, som Konungen bestämmer.

3 mom. Lekmannaombuden och suppleanterna för dem väljas av elektor, utsedda på sätt i 7 § sägs.

7 §.

1 mom. För val av elektor indelas varje valkrets i distrikt på sätt domkapitlet bestämmer.

Beträffande de territoriella församlingarna skall indelningen ske sålunda, att församlingarna var för sig eller två eller flera tillsammans bilda distrikt i anslutning, såvitt det lämpligen kan ske, till den gällande pastoratsindelningen samt att, om särskilda skäl ej föranleda annat, invånarantalet i varje distrikt överstiger 2 000.

Icke territoriell församling bildar ett distrikt för sig.

2 mom. I varje distrikt utses en elektor, om antalet invånare i distriktet ej överstiger 5 000, och ytterligare en elektor för varje påbörjat 5 000-tal invånare utöver 5 000; dock må ej i något distrikt utses flera elektor än tio.

3 mom. Består distrikt av en församling, väljas elektorerna av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, å kyrkostämma i församlingen.

4 mom. I distrikt, som består av två eller flera församlingar, väljas elektorerna av särskilda delegerade, utsedda församlingsvis av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, å kyrkostämma i församlingen.

Antalet delegerade utgör för församling

med högst 500 invånare.....	1
» mer än 500 men högst 1 500 invånare	2
» » » 1 500 » » 3 000 »	3
» » » 3 000 » » 5 000 »	4
» » » 5 000 » » 7 500 »	5
» » » 7 500 » » 10 500 »	6
» » » 10 500 » » 14 000 »	7
» » » 14 000 » » 18 000 »	8
» » » 18 000.....	9.

Valbar till delegerad är den som är röstberättigad å kyrkostämman i församlingen; dock ej den som äger utöva prästämbetet.

Elektorsval genom delegerade skall ske inför ordföranden i kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, ordföranden å kyrkostämman i den till folkmängden största av de i distriktet ingående församlingarna.

5 mom. Val av elektor och delegerade skola ske på samma sätt som val av ledamöter i kyrkoråd. Valen skola, där de ej förrättas av delegerade, vara beredda av kyrkorådet.

6 mom. Jämte elektorerna skola på enahanda sätt utses lika många ersättare. Sker ej valet proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken ersättarna skola inkallas.

7 mom. Valbar till elektor och ersättare är den som är röstberättigad å kyrkostämman inom distriktet; dock ej den som äger utöva prästämbetet.

8 mom. Ingår församling i kyrklig samfällighet, som avser alla i lagen om församlingsstyrelse åsyftade kyrkliga angelägenheter och ej omfattar två eller flera pastorat, skall vad ovan i denna paragraf stadgats om församling i stället äga tillämpning å samfälligheten.

9 mom. Angående besvär över val av delegerade, elektor och ersättare skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

8 §.

1 mom. För val av lekmannaombud och suppleanter för dem skola elektorerna inom varje valkrets sammankomma inför en av domkapitlet förordnad valförrättare.

2 mom. Domkapitlet bestämmer tid och ställe för valet samt meddelar de närmare föreskrifter som må erfordras.

3 mom. Val av lekmannaombud skall, där två eller flera personer skola utses, vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1; och lände därvid till efterrättelse vad om proportionellt valsätt är stadgat beträffande val inom kyrkofullmäktige.

Där valet icke sker proportionellt, skola elektorerna, med slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå så många personer, som skola väljas. Vid första omröstningen är den vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Om ej därvid ombud till stadgat antal utsetts, upprättar valförrättaren en förteckning, varå upptagas, därest ingen blivit vid första omröstningen utsedd, de, som erhållit de flesta rösterna, men eljest de, som näst den eller de vid berörda omröstning utsedda erhållit högsta rösttalet. Förteckningen skall upptaga två gånger så många namn, som ombud då äro att välja. Den omröstning, som därpå företages, må icke avse andra än de å förteckningen uppförda personerna; och äro de valda, som då erhållit de flesta rösterna. Mellan lika rösttal avgör lotten.

4 mom. Vid val av suppleanter för lekmannaombuden skall vad i 3 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning. Sker ej valet proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till kyrkomötet.

5 mom. Elektor äger att för resa, som påkallas av uppdraget, åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. Ersättningen gäldas, då elektorn utsetts för en församling, av denna och i andra fall till lika delar av de i distriktet ingående församlingarna.

9 §.

Därest någon väljes till ombud vid kyrkomöte för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma för vilken valkrets han vill anses vald; och åligger det honom att hos vederbörande domkapitel göra skyndsamt anmälan därom.

10 §.

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte fullföljes hos Konungen genom besvär, som inom trettio dagar efter valet skola hava inkommit till justitiedepartementet för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

11 §.

Vid kyrkomöte föres ordet av ärkebiskopen eller den bland övriga biskopar, som Konungen, för den händelse ärkebiskopen har förfall, därtill förordnar.

12 §.

De till kyrkomöte från Konungen hänskjutna ärendena böra företrädesvis förekomma till behandling.

Fråga, vilken enligt vad i 1 § är sagt av någon kyrkomötets ledamot väckes, skall såsom motion för mötet framläggas inom åtta dagar efter den, till vilken mötet blivit av Konungen sammankallat; sedermera må motion icke väckas, såvida den ej omedelbarligen föranledes av redan vid mötet fattat beslut eller upptaget ärende eller annan under mötet inträffad händelse.

13 §.

1 mom. Å varje kyrkomöte skola tillsättas följande ständiga utskott, nämligen:

ett kyrkolagsutskott, bestående av fjorton ledamöter, för behandling av kyrkolagsfrågor samt frågor om ändring i prästerskapets privilegier;

ett expeditiionsutskott, bestående av sju ledamöter, för att uppsätta förslag till de skrivelser, som, till följd av mötets beslut, skola från detsamma avlätas;

ett ekonomiutskott, bestående av sju ledamöter, för beredande av frågor om arvoden till mötets kansli och vaktbetjäning samt om mötets övriga ekonomiska angelägenheter.

2 mom. Förekomma ärenden om antagande av eller ändring i bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes, tillsättes för sådana ärenden ett beredningsutskott, bestående av kyrkomötets ordförande samt fjorton ledamöter, som utses genom val.

Yrkar någon ledamot av kyrkomötet, att i ärende, som avses i detta moment, före eller efter utskottsbehandlingen skall avgivas särskilt betänkande av mötets prästerliga ombud, äga dessa, där de så akta nödigt, förordna om sådan prästerlig beredning.

3 mom. Mötet äger, när sådant finnes behöfligt, tillsätta särskilt utskott för att upptaga viss fråga, som eljest tillhör kyrkolagsutskottets eller beredningsutskottets behandling.

4 mom. För beredning av de ärenden, som ej tillhöra ständigt utskotts eller beredningsutskottets behandling, må mötet tillsätta tillfälliga utskott till det antal, som av omständigheterna påkallas.

5 mom. I alla utskott skola, bortsett från beredningsutskottets självskrivne ordförande, ingå såväl prästerliga ombud som lekmannaombud så att de förras antal förhåller sig till de senares som 3 till 4.

6 mom. Efter de grunder, som angivas i 5 mom., väljas ock för varje utskott suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, inträda i deras ställe. Suppleanternas antal skall motsvara de valda ordinarie ledamöternas. Sker ej valet proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

14 §.

Varje kyrkomöte äger inom sig utse en utredningsnämnd, bestående av tre prästerliga ombud och fyra lekmannaombud, med uppgift att till nästföljande kyrkomöte bereda samt avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden, som mötet i anledning av vid mötet väckta motioner överlämnat till nämnden. Jämte ledamöterna utses lika antal suppleanter.

Beträffande sättet för val av ledamöter och suppleanter i nämnden gäller vad som är stadgat om val till kyrkomötets utskott.

Nämndens verksamhet skall vara avslutad inom tid som Konungen bestämmer, högst ett år efter kyrkomötets slut; dock äger Konungen medgiva, att nämnden även sammanträder under högst två månader närmast före nästföljande kyrkomötes början.

Instruktion för nämnden fastställs av Konungen efter förslag av kyrkomötet.

15 §.

1 mom. Varje kyrkomötets ledamot äger i alla frågor en röst. Omröstning skall ske öppet. Utom i fall som avses i 2 mom. bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga ordföranden i en därtill avsedd rösturn en ja-sedel och en nej-sedel, lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av mötets ledamöter på anmodan av ordföranden upptager ur rösturnan.

2 mom. I fråga om antagande av eller ändring i bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense.

16 §.

Alla val inom kyrkomötet skola ske med slutna sedlar. Är ej fråga om sådant val till utskott, som enligt vad nedan sägs skall ske proportionellt, iakttages därvid, att namnsedlarna för att bliva gällande skola vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val erhållit lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Val till utskott skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många ledamöter, som motsvara det tal, vilket erhålles, om kyrkomötets hela ledamotsantal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1. Beträffande förfarandet vid sådant val skall gälla vad som stadgats om proportionellt val till riksdagens utskott.

17 §.

Äro ej kyrkomötets förhandlingar avslutade inom trettiofem dagar, äger Konungen ändock efter utgången av denna tid upplösa mötet.

18 §.

Arvode till kyrkomötets ledamöter och ledamöterna i utredningsnämnden så ock övriga kostnader för mötet och nämnden skola gäldas av allmänna medel.

19 §.

De ytterligare föreskrifter rörande kyrkomötets arbetssätt, som kunna anses nödiga, äger mötet fastställa i särskild arbetsordning.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1950, då förordningen den 16 november 1863 (nr 61) angående allmänt kyrkomöte upphör att gälla.

Stockholm den 2 mars 1949.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Elmgren*, Herlitz, Mattsson, Björck, Hällgren, Björkman, Sandberg, Damström och Georg Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Fast*, Pettersson i Norregård, Swedberg, Norén, Nolin, Olsson i Mora, Jonsson i Haverö, Nordkvist och fru Svedberg.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Olsson* i Mora, som anfört följande:

»I huvudsaklig anslutning till konstitutionsutskottets förslag anhöll 1944 års riksdag om utredning och förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning. Den begärda utredningen borde inriktas på en sådan förstärkning av kyrkomötets lekmanrepresentation, att olika meningsriktningar i kyrkliga frågor bereddes möjlighet att bliva på skäligt sätt företrädda. En viss utökning även av de prästerliga ledamöternas antal borde övervägas, särskilt som det finge betraktas som en brist att de obefordrade prästerna icke vore valbara till ombud vid kyrkomötet. I anslutning till inom riksdagen länge uttalade önskemål borde slutligen mera tidsenliga former skapas för val av kyrkomötets lekmannaombud.

I konstitutionsutskottets nu föreliggande förslag till ny kyrkomötesförordning har enligt Kungl. Maj:ts proposition och kyrkomötets beslut antalet lekmannaombud i kyrkomötet utökats från 30 till 57, men samtidigt ha också de prästerliga ombuden ökats från 30 till 43. Denna relativa för-

stärkning av lekmannarepresentationen motsvarar icke de önskemål, som tidigare kommit till uttryck även inom kyrkomötet. Reformens folkliga effekt motverkas av att det uppenbara behovet av mera tidsenliga former för val av kyrkomötets lekmannaombud icke blivit på något sätt avhjälpt genom det föreliggande förslaget. I stället för eftersträfvade direkta val har konstruerats ett högst odemokratiskt system med i dubbel mening indirekt val-sätt, ty vid sidan av den nuvarande, föråldrat medelbara och otillfredsställande valmetoden skall vid val av lekmannaombud tillämpas ett förfarings-sätt, som innebär att först skola kyrkofullmäktige eller kyrkostämman välja delegerade och sedan skola dessa välja elektorerna, vilka omsider verkställa det slutliga valet.

Till på köpet skola församlingarna icke vara representerade i kyrkomötet i förhållande till sin folkmängd, utan bestämmelserna rörande distriktsindelningen av valkretsarna ha av kyrkomötet utformats så att de måste direkt motverka det av riksdagen eftersträfvade syftet att olika meningsriktningar skola genom proportionella val bliva företrädade i kyrkomötet. Kyrkomötet har ansett att kyrkomötet icke är att betrakta som en folkrepresentation i vanlig mening och att svenska kyrkan till sitt väsen är icke främst ett visst antal individer utan en levande andlig storhet. Kyrkomötet har också i nu föreliggande förslag infogat en bestämmelse, att val av delegerade och val av elektorerna, som förrättas av kyrkofullmäktige eller å kyrkostämman, obligatoriskt skola vara beredda av kyrkorådet. Då kyrkoherde i kyrkorådet är självskriven ordförande, kan denna bestämmelse icke vara principiellt riktig.

Då det föreliggande förslaget till ny kyrkomötesförordning icke kan anses tillfredsställande vare sig med hänsyn till svenska kyrkans verkliga behov eller ur de synpunkter, som riksdagen tidigare anlagt på denna fråga, och då jag icke kunnat övertvinna de betänkligheter, åt vilka även departementschefen givit uttryck inför de av kyrkomötet vidtagna ändringarna av bestämmelserna rörande distriktsindelningen av valkretsarna och sättet i övrigt för val av elektorerna, har jag ansett mig böra till förslaget foga min reservation.»